

ประชุม โคตงพระนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศวิโรปการ

พิมพ์ในจารพระศัพ ✓

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศวิโรปการ
ครบบัญญาสมาจาร

ณวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ประชุม โศลกพระนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

พิมพ์ในจารพระศัพ ✓

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

ทรงบัญชาสมาจาร

ณวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขที่ ๓๑.

เลขที่ ๗. ๓๑

เลขที่ ๑๑

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111005350630

สารบัญ

วชิรญาณสุภาสิต	หน้า	๑
โคลงสุภาสิตใหม่	”	๒
โคลงอุกฤษภาค	”	๑๓
โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานรินทราบรมราชินี	”	๑๗
โคลงพิพิธภาค	”	๑๘

วชิรญาณสุภาสิต

“ อปฺปมตฺตา โทหนฺตุ ”

- ๑๑ ธรรมใดไวยิ่งด้วย อปฺปมาท ธรรมเฮย
พระศรีเปรี๊ยะรอยบาท สัตว์ทั้ง
หลายลงอยู่ในวาด วงศ บาทแฮ
อปฺปมาทเป็นที่ตั้ง ทิวังมวญฺจธรรม ๑
- ๑๒ พระนิพนธ์พระบาทเจ้า จอมจตุตถ รัฎฐเอย
ทรงเมือเป็นที่สุด ภางไซ้
คำหนึ่งซึ่งทรงขุด ทนวงแนะ นำนาน
จงอย่ามีประมาณได้ น้แลเลิศดี ๑
- ๑๓ อปฺปมาทธรรมน้เล่า เสงเห็น
ความไม่เมาทัวเป็น ทนงตั้ง
ความคิดตรึงตรองเย็น เย็นจิตร
ระวังเร่งละเลิกทั้ง หลีกพ้นความเขลา ๑

โคลงสุภาสิดาใหม่

ความรัก

๑ รักถิ่นประเทศบ้าน เมืองตน เกิดแฮ
ปราชญ์ย่อมว่าเป็นผล ใหญ่กว้าง
อริราชพวกใดคด แคนบ้า ยี่เฮย
คิดรบจวบซึ้งร้าง ร้างไรเป็นจัญ ๗

๒ รักดีประพฤติด้วย จังดี
รักชาติจงอย่ามี ประทุษฐร้าย
รักศักดิ์สงวนศรี ยศศักดิ์ ตนแฮ
รักมิตรอย่าคิดบ้าย แค้ข้อความเข็ญ ๗

๓ รักใจรักจิตรเจ้า เหลือหลาย
รักรูปราญ์กาย แห้งน่อง
รักสัมพันธ์ในสาย สุดสวาท
รักนักรักมาข้อง อยู่หน้าใจเดียว ๗

ความเกลียดชัง

๔ ชังใครไม่เท่าด้วย ชังพาล
เหตุเพราะเล่ห์เหลือประมาณ มากถั่น
ชนหลงเสพคงผลาญ พลอยฉิบ หายแฮ
มัตตพิศยอมคิดพิน เล่ห์เพี่ยงกถ์เพฬิง ๗

ความงาม

- ๕
๐ แล่นดินงามเพราะคิ้ว เรือนชาน มากแล
ไม้เพราะผลโพตาล ดกแท้
สัตว์งามเพราะขนประสาน ลีสลาบ
นรชาติงามเลิศแล้ เหตุุน้ำใจเคี้ยว ฯ

ความเยือกหยิ่ง

- ๖
๐ หยิ่งชนชาติค้ำจี้ เลวทราม
เผยอแก่นจะอวดงาม เลิศล้ำ
ไว้ภูมิพากภูมิตาม ฉันทะก ไพร่แฮ
ดูบาดหุตาพัน ท้ออังโคปาน ฯ

ความชาลย์

- ๗
๐ ชาลย์ เหลือสุดปล้ำ ปลดอา ลัยเฮย
ใจห้วง เจ้าดวงตา พัน
บึ้งหน่วง ไร่จะพา โดพุด
ช้ำหนัก เหลือจักลี เลี้ยงพันชาลย์ ฯ

ความฤษยา

- ๘
๐ นึกนกลีลักษ์น เคืองใจ
ชะชะนางข้างกระไร บิดได้
อ้ออ้อมีรูใน ใจจิตร เจ้าเลย
จิวว่าแล้วไซ้ ไซ้แกล้งหิ้งสั้นง ฯ

๘	ฤษขานับเนื่องเข้า ทำจิตรเสวัก่อเหตุ ชนใดเมื่อสังเกต มามละเสียได้	ในเกศ หม่นไหม้ มีแก่ ตนแฮ จักไร้ภัยพาล ฯ
---	---	---

ความพยายาม

๙	กิลศธรรมกล่าวอ้าง คือประมุขฐาภา ใครไม่ละห่อนขาด ควรห่ออ่อนยอมแพ้ฝ่าย	พยายาม คิดร้าย เวรต่อ เวรแฮ จึงพ้นเวรพิว ฯ
---	---	---

ความอาย

๑๐	อายคือหริแท้ คงว่าอริหริแท้ คืออายบาปกรรมกับ นั่งนับว่าแก้ว	ทำนบ หนึ่งแล้ว อับจิตร ชั่วแฮ หริแท้แก้วมี ฯ
----	--	---

๑๑	รู้ คัดจกปลิดเปลื้อง อาย แต่ความกำหนัด วาช เสวักโสภบบัด ทุกซ์ ประกอบจงน้อม	โทมนัส นับพร้อม เพราะหมด อยากแฮ นี่แก้วหวังใจ ฯ
----	---	--

ความกตัญญู

- ๑๓ อริยทรัพย์คู่ด้วย ความอาย
 กลัวแก้ชู้ห่อนหมาย กอบก้อ
 อย่างนี้ท่านบรรยาย ว่าเลิศ
 ควรปราชญ์จะเอื้อเพื่อ เพื่อได้สุขรมย์ ฯ
- ๑๔ รู้ อันใดชอบต้อง พิจารณ์
 ขลาด แต่กฎไยการ ท่านห้าม
 ขาด ทุกข์ขาดรำคาญ เพราะขลาด ควรแฮ
 ฝืด บ่มมือข่าคร้าม ถูกแล้วควรทำ ฯ

ความกล้าหาญ

- ๑๕ กล้าแล้วให้กล้าเรื่อง การสง ครามแฮ
 กล้ายังกล้าจริงคง ชอบมั่ง
 กล้าหญิงอย่าทำทนาง วีร่า เรียบเพื่อ
 กล้าเรื่องนี้จักถึง ชพม้วยวายชนม์ ฯ
- ๑๖ นายขนมดัมรับ ชกถวาย
 กับพม่าคนหลาย พ่ายแพ้
 มังลองออกโอบฐุขชาย คำขอบ หฤทัยแฮ
 กล้าเช่นนคเต้ นี้แล้วชาวสยาม ฯ

๖๘ ๖
 รู้ ผิดชอบรอบแล้ว ฟังพินิจ
 กล้า ท้อคนพาลคิด กตเจ้า
 พา สุขแก่คนคิด ตราบชั่ว อายุแฮ
 ชอบ ย่อมเสริมเติมเข้า เขตระคุ้มวงศัวร์ ฯ

ความเกียจคร้าน

๖๙
 ชนใดประกอบพร้อม ยศลา ศักดิ์เฮย
 ทั้งทรัพย์สินคณา นับล้าน
 อิกนาไรเคหา สวนเรือก
 ฝวามีแต่คร้าน จักสิ้นทรัพย์สูญ ฯ

๗๐
 เกียจ ก้นการทำงาน ณะเพาะตน
 คร้าน กิจเลาผล จิตรเกอ
 การ นั้นจับเสือกสน ไสส่ง ไปแฮ
 เสือ เพราะไม่เออเพื่อ แต่ด้วยตนเอง ฯ

ความเพียร

๗๑
 เพียร คิดกิจทำนไช้ แก่คน
 ดี เมื่อหมั่นทำจน กิจแล้ว
 มี ทุกข์อุสาห์ทน ทุกข์เกิด นาพ่อ
 ผล ชอบบได้แคล้ว กลาสล้นหาย ฯ

๒๑	เพ็ชร พินิจพิศข์ ดี ที่ชวนน้ำ มี ซอบไซ่เพียงจำ ผล สุขณะพะาะไห้	ทางธรรม บัดได้ ทำเล่น ดอกพ้อ แก้ผู้ประพฤติจริง ๆ
----	---	---

ยุกติธรรม

๒๒	ยุกติธรรมกำหนดด้วย ผู้พิศลวิรัต ทรงจิตรตั้งบรรทัด สุจริตรธรรมน้อม	ตั้งจัด กอบพร้อม ตรงแนว เนื่องเข้าใจตน ๆ
๒๓	ผู้พิจารณาจักถ้อย บมเียงข้างไหน ตัดสินเที่ยงตรงไป จึงจะเสริมเต็มสร้อย	ความใด ไตเฮย สักถ้อย ตามกฎ หมาบแฮ ว่าผู้ยุกติธรรม ๆ

ความ โทมนัส

๒๔	โทมนัสจัดด้วยเหตุ ของเกลี้ยตมาพบพาน หนึ่งพลัดพรากจากการ สองเหตุนี้ทำให้	สองสถาน กอบใกล้ ที่รัก บังแฮ นี้ก็น้อยใจตน ๆ
----	--	---

๒๕ ๐ เสี้ยใจมักเณะให้ เสี้ยจวิต
 แม้วาชนยังคิด ยั้งถิ่น
 ชอบแต่จักปลดปลิด ปลงถ่วง เสี้ยฤ
 จังหลักจิงลพัน เขตระขึ้นกันสบาย ฯ

๒๖ ๐ นรชนมีมากลัน อยู่หลาย
 ไม่เลอกว่าหญิงชาย ทัวผู้
 มกน้อยจิตรมิวาย โศกสร้าง เศร้าเฮย
 เปนเหตุที่ไม่รู้ คู่ช้อโลกธรรม ฯ

๒๗ ๐ เสี้ยลากเสี้ยยศสัน สุขหา
 ทังอกถูกนินทา บับ
 วิบัติทุกข์เพเอนมา เกิดแก่ คนแฮ
 โทมนัสอย่างชน คับได้โดยธรรม ฯ

ความ โสมนัส

๒๘ ๐ โสมนัสเกิดก่อด้วย เหตุสอง อย่างฮา
 สึงรักชกมาจง จวบเข้า
 พันเขตรเพศพรรคชอง คนเกลียด โกลแฮ
 สมประสงค์ลงเค้า ส้อให้ใจสบาย ฯ

๑๙	ด้ใจมักจะฟุ้ง หยิ่งเขื่อทยานใจ ควรรระงับดับใน จังจะสุขทุกถ้ำ	เพื่อนไกล เขียงบัว ใจนึ่ง ใวนา ทุกน้ำใจคน ๆ
----	---	--

๒๐	บางคนคิดเกิดแล้ว แต่คิดหาความสบาย แม้สับสิ่งตั้งหมาย ฝึบสุมมาดอ้า	กงทาย ทุกถ้ำ โสมนัส ยั้งแฮ โสภเสรว้าแสนทิว ๆ
----	--	---

๒๑	ใต้ลากไต้ยศทั้ง อักสังสรรเสริญขาน บังเกิดสุขประสาณ โสมนัสนักจักต้อง	บวิวาร แซ่พร่อง เสริมสัง จิตรเพื่อผลอไฝล ๆ
----	--	---

ความ โกง

๒๒	คนโกงมีมากแท้ หนึ่งคิดเทอบาย ต่อหน้ากราบกรานกาย โกงเช่นนั้นับเข้า	เหลือหลาย คดเจ้า หลั่งหลอก เล่นแฮ หนึ่งแท้กรโกง ๆ
----	--	--

- ๓๓ หนึ่งเมื่อยามเสกสู้อัน
คิดจับตัวนายอัน
ไปส่งศักรุปลัน
ชนเช่นชอบเพียง
- ต่อนั้น
ชูปเสียง
หาชอบ ตนแฮ
เชือดเนื้อเกือทา ฯ
- ๓๔ หนึ่งคนทำนไช้
มือใหญ่ไม่ตรีตรง
คิดประดับมิ่งของ
ควรวะเขินไม่น่าขัง
- การทอง เงินเฮย
ทุกขัง
สินทรัพย์ ท่านแฮ
นับร้อยไปตาย ฯ
- ๓๕ โกงหนึ่งเห็นแน่แท้
คือพูดทนสาบาล
พูดคำพล่อยคำขาน
โกงชนิดนี้ไซ้
- ไม่นาน
สบถได้
สบถทุก คำแฮ
โทษนั้นเหลือประมาณ ฯ
- ความสัตย์ซื่อ
- ๓๖ คนซื่อถือปัดหมั้น
นี้และเปนสำคัญ
พูดจริงและไปผัน
สมเหตุทั้งปลายคั้น
- สัตย์ธรรม์
ขังถัน
ผ่อนกลับ กลายนา
จึงแท้ว่าตรง ฯ

๔๑ โทโสเปนเหตุให้
เพราะจิตวิปลาส
วจาและกายปราศ
นักปราชญ์ท่านกล่าวไว้

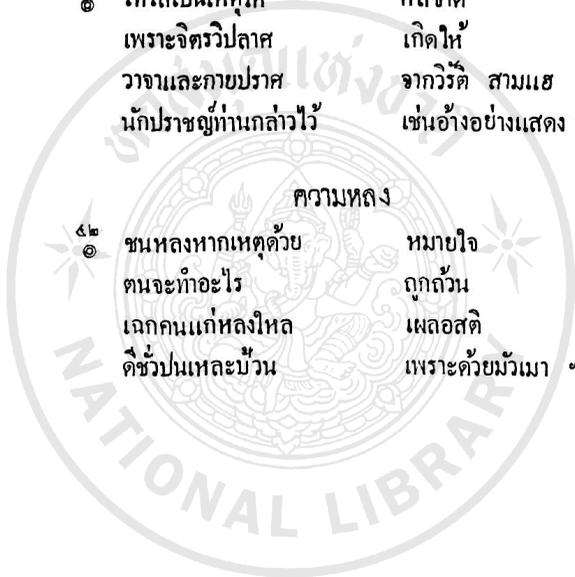
๑๒

ศีลขาด
เกิดให้
จากวิรัต สามเษ
เช่นอ้างอิงแสดง ฯ

ความหลง

๔๒ ชนหลงหากเหตุด้วย
คนจะทำอะไร
แจกคนแก่หลงไหล
ด้ช้วนเหละบัววน

หมายใจ
ถูกถ้วน
ผลอสติ
แงระด้วยมัวเมา ฯ

พระรูป

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

ถ่ายในรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระชนษา ๑๘ ปี

โคลงอุภยพากย์

โคลงศัพท์ใหญ่เล็ก

- ๑ ถึงเวรเกณฑ์ให้แต่ง โคลงคุณ ศัพท์เฮย
เล็กใหญ่วางขลุมน เช่นนี้
สืบทบทพลันผลุน คิดส่ง มานา
สุดแต่ใครจะชี้ ขอบน้ำใจตน ฯ
- ๒ เล็กใหญ่คำกูนี ประมาณ
สังเกตรปลัดฐาน ส่วนข้าง
นอกเห็นแต่เป็นการ เทียบเปรียบ กันแฮ
หาที่สุดจะอ้าง ออกได้ฤกษ์ ฯ
- ๓ โดยใจจะคิดให้ เบนยุติ สงฤ
ใหญ่เท่าใดที่สุด ปได้
ยิ่งคิดยิ่งสมมติ ใหญ่กว่า นั้นแฮ
ถึงเล็กที่สุดไซ้ ไม่สั้นเหมือนกัน ฯ
- ๔ คำใหญ่แปลว่าได้ เล็กหลาย เท่าแฮ
เล็กเล็กก็แปลกลาย กลับข้าม
ว่าเป็นส่วนเศษหมาย ของใหญ่ นั้นแล
คำคู่เปรียบกึ่งกำม คิดคล้ายคลึงกัน ฯ

- ๕ ๐ ฉันทาคำใหญ่ ^๑น้อย ^๒คู่กัน
 โตกับเล็ก ^๓ก็ขึ้น ^๔แบ่งไว้
 เป็นคำคู่ ^๕พัวพัน ^๖วางเทียบ เทียบฤ
 โตใหญ่ ^๗ก็ชอบใจ ^๘เล็ก ^๙น้อย ^{๑๐}ก็มี ๑
- ๖ ๐ คำ ^๑เหล่านี้ ^๒แรก ^๓นั้น ^๔เดิม ^๕ที่
 ฉะ ^๖เพาะ ^๗คู่ ^๘คำ ^๙กัน ^{๑๐}ดี ^{๑๑}เรียบ ^{๑๒}ร้อย
 ใหญ่ ^{๑๓}กับ ^{๑๔}ย่อม, ^{๑๕}แล ^{๑๖}ม ^{๑๗}โต ^{๑๘}กับ ^{๑๙}เล็ก ^{๒๐}นา
 หนึ่ง ^{๒๑}มาก ^{๒๒}กับ ^{๒๓}น้อย ^{๒๔}เช่น ^{๒๕}นี้ ^{๒๖}กระ ^{๒๗}มัง ๑
- ๗ ๐ ^๑ด ^๒ช ^๓ว ^๔คำ ^๕เหล่านี้ ^๖เป็น ^๗ไ ^๘ฉ ^๙น
 วาง ^{๑๐}แบบ ^{๑๑}ลง ^{๑๒}อย่าง ^{๑๓}ไร ^{๑๔}ไม่ ^{๑๕}ได้
 หาก ^{๑๖}คำ ^{๑๗}อัน ^{๑๘}อา ^{๑๙}ไ ^{๒๐}ศ ^{๒๑}ร ^{๒๒}ย ^{๒๓}จ ^{๒๔}ง ^{๒๕}จะ ^{๒๖}เห็น ^{๒๗}เฮ ^{๒๘}ย
 ต ^{๒๙}ด ^{๓๐}ง ^{๓๑}คำ ^{๓๒}ว่า ^{๓๓}ไว้ ^{๓๔}ณ ^{๓๕}เบ ^{๓๖}อง ^{๓๗}ก ^{๓๘}าย ^{๓๙}ห ^{๔๐}ล ^{๔๑}ี่ ๑
- ๘ ๐ ^๑อ ^๒ย ^๓าง ^๔น ^๕อ ^๖ย ^๗าง ^๘ห ^๙อ ^{๑๐}ย ^{๑๑}ำ ^{๑๒}ร ^{๑๓}็ ^{๑๔}ว ^{๑๕}ิ ^{๑๖}บ ^{๑๗}าย
 น ^{๑๘}อน ^{๑๙}โ ^{๒๐}ห ^{๒๑}ง ^{๒๒}น ^{๒๓}อ ^{๒๔}น ^{๒๕}อ ^{๒๖}ย ^{๒๗}ห ^{๒๘}มา ^{๒๙}ย ^{๓๐}ม ^{๓๑}าก ^{๓๒}น ^{๓๓}อ ^{๓๔}ย
 ค ^{๓๕}ุ ^{๓๖}ณ ^{๓๗}โ ^{๓๘}ท ^{๓๙}ษ ^{๔๐}น ^{๔๑}บ ^{๔๒}ร ^{๔๓}ร ^{๔๔}า ^{๔๕}ย ^{๔๖}อ ^{๔๗}อก ^{๔๘}ย ^{๔๙}าก
 ห ^{๕๐}า ^{๕๑}ก ^{๕๒}ว ^{๕๓}่ ^{๕๔}ด ^{๕๕}จ ^{๕๖}ะ ^{๕๗}ค ^{๕๘}ล ^{๕๙}อ ^{๖๐}ย ^{๖๑}ด ^{๖๒}ิ ^{๖๓}ด ^{๖๔}เ ^{๖๕}้า ^{๖๖}ต ^{๖๗}า ^{๖๘}ม ^{๖๙}ป ^{๗๐}ระ ^{๗๑}ส ^{๗๒}ง ^{๗๓}ค ^{๗๔}์ ๑
- ๙ ๐ ^๑ค ^๒ำ ^๓ท ^๔ง ^๕ห ^๖้ำ ^๗ท ^๘ไ ^๙ช ^{๑๐} ^{๑๑}เท ^{๑๒}น ^{๑๓}น ^{๑๔}า ^{๑๕}ม ^{๑๖} ^{๑๗}น ^{๑๘}ั้น ^{๑๙}ฤ ^{๒๐}า
 น ^{๒๑}อ ^{๒๒}ย ^{๒๓}เ ^{๒๔}็ ^{๒๕}ก ^{๒๖}ล ^{๒๗}ง ^{๒๘}ห ^{๒๙}อ ^{๓๐}ย ^{๓๑}ต ^{๓๒}า ^{๓๓}ม ^{๓๔} ^{๓๕}พ ^{๓๖}ั ^{๓๗}น ^{๓๘}อ ^{๓๙}ง
 เ ^{๔๐}ด ^{๔๑}เ ^{๔๒}็ ^{๔๓}ร ^{๔๔}ู ^{๔๕}บ ^{๔๖}อ ^{๔๗}ว ^{๔๘}น ^{๔๙}ง ^{๕๐}า ^{๕๑}ม ^{๕๒} ^{๕๓}ร ^{๕๔}็ ^{๕๕}ย ^{๕๖}ก ^{๕๗}ว ^{๕๘}า ^{๕๙} ^{๖๐}โต ^{๖๑} ^{๖๒}แ ^{๖๓}ฮ ^{๖๔} ^{๖๕} ^{๖๖} ^{๖๗} ^{๖๘} ^{๖๙} ^{๗๐} ^{๗๑} ^{๗๒} ^{๗๓} ^{๗๔} ^{๗๕} ^{๗๖} ^{๗๗} ^{๗๘} ^{๗๙} ^{๘๐} ^{๘๑} ^{๘๒} ^{๘๓} ^{๘๔} ^{๘๕} ^{๘๖} ^{๘๗} ^{๘๘} ^{๘๙} ^{๙๐} ^{๙๑} ^{๙๒} ^{๙๓} ^{๙๔} ^{๙๕} ^{๙๖} ^{๙๗} ^{๙๘} ^{๙๙} ^{๑๐๐} ^{๑๐๑} ^{๑๐๒} ^{๑๐๓} ^{๑๐๔} ^{๑๐๕} ^{๑๐๖} ^{๑๐๗} ^{๑๐๘} ^{๑๐๙} ^{๑๑๐} ^{๑๑๑} ^{๑๑๒} ^{๑๑๓} ^{๑๑๔} ^{๑๑๕} ^{๑๑๖} ^{๑๑๗} ^{๑๑๘} ^{๑๑๙} ^{๑๒๐} ^{๑๒๑} ^{๑๒๒} ^{๑๒๓} ^{๑๒๔} ^{๑๒๕} ^{๑๒๖} ^{๑๒๗} ^{๑๒๘} ^{๑๒๙} ^{๑๓๐} ^{๑๓๑} ^{๑๓๒} ^{๑๓๓} ^{๑๓๔} ^{๑๓๕} ^{๑๓๖} ^{๑๓๗} ^{๑๓๘} ^{๑๓๙} ^{๑๔๐} ^{๑๔๑} ^{๑๔๒} ^{๑๔๓} ^{๑๔๔} ^{๑๔๕} ^{๑๔๖} ^{๑๔๗} ^{๑๔๘} ^{๑๔๙} ^{๑๕๐} ^{๑๕๑} ^{๑๕๒} ^{๑๕๓} ^{๑๕๔} ^{๑๕๕} ^{๑๕๖} ^{๑๕๗} ^{๑๕๘} ^{๑๕๙} ^{๑๖๐} ^{๑๖๑} ^{๑๖๒} ^{๑๖๓} ^{๑๖๔} ^{๑๖๕} ^{๑๖๖} ^{๑๖๗} ^{๑๖๘} ^{๑๖๙} ^{๑๗๐} ^{๑๗๑} ^{๑๗๒} ^{๑๗๓} ^{๑๗๔} ^{๑๗๕} ^{๑๗๖} ^{๑๗๗} ^{๑๗๘} ^{๑๗๙} ^{๑๘๐} ^{๑๘๑} ^{๑๘๒} ^{๑๘๓} ^{๑๘๔} ^{๑๘๕} ^{๑๘๖} ^{๑๘๗} ^{๑๘๘} ^{๑๘๙} ^{๑๙๐} ^{๑๙๑} ^{๑๙๒} ^{๑๙๓} ^{๑๙๔} ^{๑๙๕} ^{๑๙๖} ^{๑๙๗} ^{๑๙๘} ^{๑๙๙} ^{๒๐๐} ^{๒๐๑} ^{๒๐๒} ^{๒๐๓} ^{๒๐๔} ^{๒๐๕} ^{๒๐๖} ^{๒๐๗} ^{๒๐๘} ^{๒๐๙} ^{๒๑๐} ^{๒๑๑} ^{๒๑๒} ^{๒๑๓} ^{๒๑๔} ^{๒๑๕} ^{๒๑๖} ^{๒๑๗} ^{๒๑๘} ^{๒๑๙} ^{๒๒๐} ^{๒๒๑} ^{๒๒๒} ^{๒๒๓} ^{๒๒๔} ^{๒๒๕} ^{๒๒๖} ^{๒๒๗} ^{๒๒๘} ^{๒๒๙} ^{๒๓๐} ^{๒๓๑} ^{๒๓๒} ^{๒๓๓} ^{๒๓๔} ^{๒๓๕} ^{๒๓๖} ^{๒๓๗} ^{๒๓๘} ^{๒๓๙} ^{๒๔๐} ^{๒๔๑} ^{๒๔๒} ^{๒๔๓} ^{๒๔๔} ^{๒๔๕} ^{๒๔๖} ^{๒๔๗} ^{๒๔๘} ^{๒๔๙} ^{๒๕๐} ^{๒๕๑} ^{๒๕๒} ^{๒๕๓} ^{๒๕๔} ^{๒๕๕} ^{๒๕๖} ^{๒๕๗} ^{๒๕๘} ^{๒๕๙} ^{๒๖๐} ^{๒๖๑} ^{๒๖๒} ^{๒๖๓} ^{๒๖๔} ^{๒๖๕} ^{๒๖๖} ^{๒๖๗} ^{๒๖๘} ^{๒๖๙} ^{๒๗๐} ^{๒๗๑} ^{๒๗๒} ^{๒๗๓} ^{๒๗๔} ^{๒๗๕} ^{๒๗๖} ^{๒๗๗} ^{๒๗๘} ^{๒๗๙} ^{๒๘๐} ^{๒๘๑} ^{๒๘๒} ^{๒๘๓} ^{๒๘๔} ^{๒๘๕} ^{๒๘๖} ^{๒๘๗} ^{๒๘๘} ^{๒๘๙} ^{๒๙๐} ^{๒๙๑} ^{๒๙๒} ^{๒๙๓} ^{๒๙๔} ^{๒๙๕} ^{๒๙๖} ^{๒๙๗} ^{๒๙๘} ^{๒๙๙} ^{๓๐๐} ^{๓๐๑} ^{๓๐๒} ^{๓๐๓} ^{๓๐๔} ^{๓๐๕} ^{๓๐๖} ^{๓๐๗} ^{๓๐๘} ^{๓๐๙} ^{๓๑๐} ^{๓๑๑} ^{๓๑๒} ^{๓๑๓} ^{๓๑๔} ^{๓๑๕} ^{๓๑๖} ^{๓๑๗} ^{๓๑๘} ^{๓๑๙} ^{๓๒๐} ^{๓๒๑} ^{๓๒๒} ^{๓๒๓} ^{๓๒๔} ^{๓๒๕} ^{๓๒๖} ^{๓๒๗} ^{๓๒๘} ^{๓๒๙} ^{๓๓๐} ^{๓๓๑} ^{๓๓๒} ^{๓๓๓} ^{๓๓๔} ^{๓๓๕} ^{๓๓๖} ^{๓๓๗} ^{๓๓๘} ^{๓๓๙} ^{๓๔๐} ^{๓๔๑} ^{๓๔๒} ^{๓๔๓} ^{๓๔๔} ^{๓๔๕} ^{๓๔๖} ^{๓๔๗} ^{๓๔๘} ^{๓๔๙} ^{๓๕๐} ^{๓๕๑} ^{๓๕๒} ^{๓๕๓} ^{๓๕๔} ^{๓๕๕} ^{๓๕๖} ^{๓๕๗} ^{๓๕๘} ^{๓๕๙} ^{๓๖๐} ^{๓๖๑} ^{๓๖๒} ^{๓๖๓} ^{๓๖๔} ^{๓๖๕} ^{๓๖๖} ^{๓๖๗} ^{๓๖๘} ^{๓๖๙} ^{๓๗๐} ^{๓๗๑} ^{๓๗๒} ^{๓๗๓} ^{๓๗๔} ^{๓๗๕} ^{๓๗๖} ^{๓๗๗} ^{๓๗๘} ^{๓๗๙} ^{๓๘๐} ^{๓๘๑} ^{๓๘๒} ^{๓๘๓} ^{๓๘๔} ^{๓๘๕} ^{๓๘๖} ^{๓๘๗} ^{๓๘๘} ^{๓๘๙} ^{๓๙๐} ^{๓๙๑} ^{๓๙๒} ^{๓๙๓} ^{๓๙๔} ^{๓๙๕} ^{๓๙๖} ^{๓๙๗} ^{๓๙๘} ^{๓๙๙} ^{๔๐๐} ^{๔๐๑} ^{๔๐๒} ^{๔๐๓} ^{๔๐๔} ^{๔๐๕} ^{๔๐๖} ^{๔๐๗} ^{๔๐๘} ^{๔๐๙} ^{๔๑๐} ^{๔๑๑} ^{๔๑๒} ^{๔๑๓} ^{๔๑๔} ^{๔๑๕} ^{๔๑๖} ^{๔๑๗} ^{๔๑๘} ^{๔๑๙} ^{๔๒๐} ^{๔๒๑} ^{๔๒๒} ^{๔๒๓} ^{๔๒๔} ^{๔๒๕} ^{๔๒๖} ^{๔๒๗} ^{๔๒๘} ^{๔๒๙} ^{๔๓๐} ^{๔๓๑} ^{๔๓๒} ^{๔๓๓} ^{๔๓๔} ^{๔๓๕} ^{๔๓๖} ^{๔๓๗} ^{๔๓๘} ^{๔๓๙} ^{๔๔๐} ^{๔๔๑} ^{๔๔๒} ^{๔๔๓} ^{๔๔๔} ^{๔๔๕} ^{๔๔๖} ^{๔๔๗} ^{๔๔๘} ^{๔๔๙} ^{๔๕๐} ^{๔๕๑} ^{๔๕๒} ^{๔๕๓} ^{๔๕๔} ^{๔๕๕} ^{๔๕๖} ^{๔๕๗} ^{๔๕๘} ^{๔๕๙} ^{๔๖๐} ^{๔๖๑} ^{๔๖๒} ^{๔๖๓} ^{๔๖๔} ^{๔๖๕} ^{๔๖๖} ^{๔๖๗} ^{๔๖๘} ^{๔๖๙} ^{๔๗๐} ^{๔๗๑} ^{๔๗๒} ^{๔๗๓} ^{๔๗๔} ^{๔๗๕} ^{๔๗๖} ^{๔๗๗} ^{๔๗๘} ^{๔๗๙} ^{๔๘๐} ^{๔๘๑} ^{๔๘๒} ^{๔๘๓} ^{๔๘๔} ^{๔๘๕} ^{๔๘๖} ^{๔๘๗} ^{๔๘๘} ^{๔๘๙} ^{๔๙๐} ^{๔๙๑} ^{๔๙๒} ^{๔๙๓} ^{๔๙๔} ^{๔๙๕} ^{๔๙๖} ^{๔๙๗} ^{๔๙๘} ^{๔๙๙} ^{๕๐๐} ^{๕๐๑} ^{๕๐๒} ^{๕๐๓} ^{๕๐๔} ^{๕๐๕} ^{๕๐๖} ^{๕๐๗} ^{๕๐๘} ^{๕๐๙} ^{๕๑๐} ^{๕๑๑} ^{๕๑๒} ^{๕๑๓} ^{๕๑๔} ^{๕๑๕} ^{๕๑๖} ^{๕๑๗} ^{๕๑๘} ^{๕๑๙} ^{๕๒๐} ^{๕๒๑} ^{๕๒๒} ^{๕๒๓} ^{๕๒๔} ^{๕๒๕} ^{๕๒๖} ^{๕๒๗} ^{๕๒๘} ^{๕๒๙} ^{๕๓๐} ^{๕๓๑} ^{๕๓๒} ^{๕๓๓} ^{๕๓๔} ^{๕๓๕} ^{๕๓๖} ^{๕๓๗} ^{๕๓๘} ^{๕๓๙} ^{๕๔๐} ^{๕๔๑} ^{๕๔๒} ^{๕๔๓} ^{๕๔๔} ^{๕๔๕} ^{๕๔๖} ^{๕๔๗} ^{๕๔๘} ^{๕๔๙} ^{๕๕๐} ^{๕๕๑} ^{๕๕๒} ^{๕๕๓} ^{๕๕๔} ^{๕๕๕} ^{๕๕๖} ^{๕๕๗} ^{๕๕๘} ^{๕๕๙} ^{๕๖๐} ^{๕๖๑} ^{๕๖๒} ^{๕๖๓} ^{๕๖๔} ^{๕๖๕} ^{๕๖๖} ^{๕๖๗} ^{๕๖๘} ^{๕๖๙} ^{๕๗๐} ^{๕๗๑} ^{๕๗๒} ^{๕๗๓} ^{๕๗๔} ^{๕๗๕} ^{๕๗๖} ^{๕๗๗} ^{๕๗๘} ^{๕๗๙} ^{๕๘๐} ^{๕๘๑} ^{๕๘๒} ^{๕๘๓} ^{๕๘๔} ^{๕๘๕} ^{๕๘๖} ^{๕๘๗} ^{๕๘๘} ^{๕๘๙} ^{๕๙๐} ^{๕๙๑} ^{๕๙๒} ^{๕๙๓} ^{๕๙๔} ^{๕๙๕} ^{๕๙๖} ^{๕๙๗} ^{๕๙๘} ^{๕๙๙} ^{๖๐๐} ^{๖๐๑} ^{๖๐๒} ^{๖๐๓} ^{๖๐๔} ^{๖๐๕} ^{๖๐๖} ^{๖๐๗} ^{๖๐๘} ^{๖๐๙} ^{๖๑๐} ^{๖๑๑} ^{๖๑๒} ^{๖๑๓} ^{๖๑๔} ^{๖๑๕} ^{๖๑๖} ^{๖๑๗} ^{๖๑๘} ^{๖๑๙} ^{๖๒๐} ^{๖๒๑} ^{๖๒๒} ^{๖๒๓} ^{๖๒๔} ^{๖๒๕} ^{๖๒๖} ^{๖๒๗} ^{๖๒๘} ^{๖๒๙} ^{๖๓๐} ^{๖๓๑} ^{๖๓๒} ^{๖๓๓} ^{๖๓๔} ^{๖๓๕} ^{๖๓๖} ^{๖๓๗} ^{๖๓๘} ^{๖๓๙} ^{๖๔๐} ^{๖๔๑} ^{๖๔๒} ^{๖๔๓} ^{๖๔๔} ^{๖๔๕} ^{๖๔๖} ^{๖๔๗} ^{๖๔๘} ^{๖๔๙} ^{๖๕๐} ^{๖๕๑} ^{๖๕๒} ^{๖๕๓} ^{๖๕๔} ^{๖๕๕} ^{๖๕๖} ^{๖๕๗} ^{๖๕๘} ^{๖๕๙} ^{๖๖๐} ^{๖๖๑} ^{๖๖๒} ^{๖๖๓} ^{๖๖๔} ^{๖๖๕} ^{๖๖๖} ^{๖๖๗} ^{๖๖๘} ^{๖๖๙} ^{๖๗๐} ^{๖๗๑} ^{๖๗๒} ^{๖๗๓} ^{๖๗๔} ^{๖๗๕} ^{๖๗๖} ^{๖๗๗} ^{๖๗๘} ^{๖๗๙} ^{๖๘๐} ^{๖๘๑} ^{๖๘๒} ^{๖๘๓} ^{๖๘๔} ^{๖๘๕} ^{๖๘๖} ^{๖๘๗} ^{๖๘๘} ^{๖๘๙} ^{๖๙๐} ^{๖๙๑} ^{๖๙๒} ^{๖๙๓} ^{๖๙๔} ^{๖๙๕} ^{๖๙๖} ^{๖๙๗} ^{๖๙๘} ^{๖๙๙} ^{๗๐๐} ^{๗๐๑} ^{๗๐๒} ^{๗๐๓} ^{๗๐๔} ^{๗๐๕} ^{๗๐๖} ^{๗๐๗} ^{๗๐๘} ^{๗๐๙} ^{๗๑๐} ^{๗๑๑} ^{๗๑๒} ^{๗๑๓} ^{๗๑๔} ^{๗๑๕} ^{๗๑๖} ^{๗๑๗} ^{๗๑๘} ^{๗๑๙} ^{๗๒๐} ^{๗๒๑} ^{๗๒๒} ^{๗๒๓} ^{๗๒๔} ^{๗๒๕} ^{๗๒๖} ^{๗๒๗} ^{๗๒๘} ^{๗๒๙} ^{๗๓๐} ^{๗๓๑} ^{๗๓๒} ^{๗๓๓} ^{๗๓๔} ^{๗๓๕} ^{๗๓๖} ^{๗๓๗} ^{๗๓๘} ^{๗๓๙} ^{๗๔๐} ^{๗๔๑} ^{๗๔๒} ^{๗๔๓} ^{๗๔๔} ^{๗๔๕} ^{๗๔๖} ^{๗๔๗} ^{๗๔๘} ^{๗๔๙} ^{๗๕๐} ^{๗๕๑} ^{๗๕๒} ^{๗๕๓} ^{๗๕๔} ^{๗๕๕} ^{๗๕๖} ^{๗๕๗} ^{๗๕๘} ^{๗๕๙} ^{๗๖๐} ^{๗๖๑} ^{๗๖๒} ^{๗๖๓} ^{๗๖๔} ^{๗๖๕} ^{๗๖๖} ^{๗๖๗} ^{๗๖๘} ^{๗๖๙} ^{๗๗๐} ^{๗๗๑} ^{๗๗๒} ^{๗๗๓} ^{๗๗๔} ^{๗๗๕} ^{๗๗๖} ^{๗๗๗} ^{๗๗๘} ^{๗๗๙} ^{๗๘๐} ^{๗๘๑} ^{๗๘๒} ^{๗๘๓} ^{๗๘๔} ^{๗๘๕} ^{๗๘๖} ^{๗๘๗} ^{๗๘๘} ^{๗๘๙} ^{๗๙๐} ^{๗๙๑} ^{๗๙๒} ^{๗๙๓} ^{๗๙๔} ^{๗๙๕} ^{๗๙๖} ^{๗๙๗} ^{๗๙๘} ^{๗๙๙} ^{๘๐๐} ^{๘๐๑} ^{๘๐๒} ^{๘๐๓} ^{๘๐๔} ^{๘๐๕} ^{๘๐๖} ^{๘๐๗} ^{๘๐๘} ^{๘๐๙} ^{๘๑๐} ^{๘๑๑} ^{๘๑๒} ^{๘๑๓} ^{๘๑๔} ^{๘๑๕} ^{๘๑๖} ^{๘๑๗} ^{๘๑๘} ^{๘๑๙} ^{๘๒๐} ^{๘๒๑} ^{๘๒๒} ^{๘๒๓} ^{๘๒๔} ^{๘๒๕} ^{๘๒๖} ^{๘๒๗} ^{๘๒๘} ^{๘๒๙} ^{๘๓๐} ^{๘๓๑} ^{๘๓๒} ^{๘๓๓} ^{๘๓๔} ^{๘๓๕} ^{๘๓๖} ^{๘๓๗} ^{๘๓๘} ^{๘๓๙} ^{๘๔๐} ^{๘๔๑} ^{๘๔๒} ^{๘๔๓} ^{๘๔๔} ^{๘๔๕} ^{๘๔๖} ^{๘๔๗} ^{๘๔๘} ^{๘๔๙} ^{๘๕๐} ^{๘๕๑} ^{๘๕๒} ^{๘๕๓} ^{๘๕๔} ^{๘๕๕} ^{๘๕๖} ^{๘๕๗} ^{๘๕๘} ^{๘๕๙} ^{๘๖๐} ^{๘๖๑} ^{๘๖๒} ^{๘๖๓} ^{๘๖๔} ^{๘๖๕} ^{๘๖๖} ^{๘๖๗} ^{๘๖๘} ^{๘๖๙} ^{๘๗๐} ^{๘๗๑} ^{๘๗๒} ^{๘๗๓} ^{๘๗๔} ^{๘๗๕} ^{๘๗๖} ^{๘๗๗} ^{๘๗๘} ^{๘๗๙} ^{๘๘๐} ^{๘๘๑} ^{๘๘๒} ^{๘๘๓} ^{๘๘๔} ^{๘๘๕} ^{๘๘๖} ^{๘๘๗} ^{๘๘๘} ^{๘๘๙} ^{๘๙๐} ^{๘๙๑} ^{๘๙๒} ^{๘๙๓}

- ๑๐ ในสิ่งซึ่งโลกล้วน จะนิยม
 เช่นยศศักดิ์ความชม เติดทั้ง
 อำนาจชื่อเสียงสม บัดสุข กิด
 ชวนชอบข้างใหญ่ตั้ง กว่าน้อยอัครา ฯ
- ๑๑ วางโตคือหยิ่งนั้น ไม่เจริญ
 มักใหญ่ไผ่สูงเกิน ศักดิ์บู
 มนุษย์ไม่สรรเสริญ ว่าชอบ เลยพ้อ
 ใครคิดประพฤดิใช่ ไม่ซ้ำลมหาย ฯ
- ๑๒ มักน้อยสันโดษนี้ เลิศดี
 ใครประพฤติก็มี สุขพร้อม
 ใจน้อยเลากลับหนี ทุกข์ยาก นกนอ
 สำหรับเขาจะล้อม ล้อล่อเจ็บใจ ฯ
- ๑๓ มือโตหรือหน้าใหญ่ ฤาใจ ใหญ่เฮย
 สรุ่ยสุ่ยไป นันแต่
 ตัวเสียไม่ถึงใคร คนอื่น ฉนั้นนา
 จะว่าเป็นชั่วแท้ ก็ล้ำเงงเห็น ฯ
- ๑๔ อยู่ ในตำแหน่งข้าง มีอำนาจเฮย
 สูง เปรียบผู้ใหญ่ต่ำ เหนียกรู้
 นอน นิ่งคิดกระทำ การกิจ ใดแล
 กว่า เนตรลงหาผู้ เล็กน้อยด้วยดี ฯ

๑๕ อยู่ สถานที่น้อย อำนาจ
 ต่ำ ทำได้ไม่ขาด คิดได้
 นอน ตรึกนั่งตรองอาจ ทำกิจ ได้เฮ
 หงาย พึ่งผู้ใหญ่ไว้ กอบเกื้อเป็นคุณ ฯ

๑๖ ผู้น้อยผู้ใหญ่นี้ หมายเอา บุรุษ
 อำนาจฤยศลา สักดิ์ด้วย
 แท้จริงจะพรรณนา ด้วย โฉมนอ
 บเลือกใหญ่ผู้น้อยม้วย มอดสิ้นเสมอกัน ฯ

โคลงเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๒๐ ไทราศาสตร์

- ๑ รอบรู้โลกอื่นทั้ง เดือนวัน มีเฮย
คดีสุริยดาวจันทร์ ดอกฟ้า
ดริ้วย่อนทวยขัน ยงบุท กลนา
ทวยแต่เห็นทัวหล้า น้แท้คือโหร ฯ
- ๒ ไหรกลานูวาทสร้อย พระนาม ท่านนอ
สมศิษย์พระจอมสยาม มกุฎเกล้า
ท่านรู้ท่านเรียนตาม ทนแต่ เดียวแฮ
เหลืออยู่สืบครุเกล้า แห่งหล้าแหล่งสยาม ฯ

โคลงพิพิชพากย์

ความหวังใจ

- ๑ นามธรรมอันซื่ออ้าง หวังใจ
คือว่าความคิดใน จิตรนั้น
หมายมุ่งแต่สุขไป ภายนำ เชียวนา
ส่วนทุกข์ไม่คิดค้น คาดเคঁคเนเห็น ฯ
- ๒ เป็นความมื่อเชื่อ เจือปน
กับส่วนความฉงน อยู่บ้าง
หมายภายนำเอาผล อันปราด นานา
ผิวเชื่อเต็มรอบข้าง เร็วไว้วางใจ ฯ
- ๓ วิสัยหวังจิตรนี้ จักหนูน
ความอยากให้มากมุล ไม่ยั้ง
เพราะนี้กว่าอาตุร จักดับ
เห็นสบายหายทัง ทุกข์พ้มลหมอง ฯ
- ๔ ฤทธิของหวังจิตรล้ำ เหลือคี่
ประกอบให้คนมี ชัพชน
ถึงว่าทุกข์ทุกข์ท่ว สักเท่า ไหรณา
คงจะทนอดส่อน อยู่ได้โดยหวัง ฯ

- ๕ ขี้ขี้กว่าน้ออีก ฟังเห็น
คือเมื่อไม่ล้าเค็ญ อยู่แล้ว
หวังใจจักได้เป็น สุขภาค หน้าฤฯ
อุส่าห์ทนทุกข์แล้ว เพื่อชอณาสบาย ฯ
- ๖ ชายหญิงเด็กใหญ่ล้วน ย่อมหวัง ใจเฮย
วัยอ่อนก็กำลัง มากกลุ้ม
เจริญวัยก็ประทั่ง ลดหย่อน ลงนา
ผิวขาดหวังใจคุ้ม จิตรแล้วเต็มที ฯ
- ๗ หวังใจชั่ววันนั้น เป็นตาม กรรมแล
ทำชอบถึงมีความ ทุกข์แท้
หวังผลเช่นพยายาม เวียนวิท ยาฤฯ
ถือว่าหวังชอบแล้ เข็ยงนเป็นแผน ฯ
- ๘ คนแกนประพุดิร้าย ทูจริค
ถึงไม่ล้าปากจิตร นักไซ้
หวังใจว่ามีดซิด ฉกปต เขาฤฯ
ถือว่าหวังชั่วให้ โทษร้อนรนทรวง ฯ
- ๙ ปวงโคลงอันกล่าวแล้ว โดยลัก ษณเฮย
ตามโบราณท่านชัก เทียบคั้น
ไม่เลี่ยมและลงจัก จาระ โนนอ
หวังลาภยศเป็นคั้น เล่หน้เหลือหลาย ฯ

ความกล้า

- ๑) ลักษณะความขี้กล้า คือใจ
 ตูหมั่นต่อสรรพโยย ทัวสิ้น
 บากจนทุกข์ทนใน มรณะ กิด
 ใจไม่กลัวไม่คืน ไม่สตั้งหลักหนี ฯ
- ๒) มัจฉกรคิดกล้าเพื่อ สหมมาย
 ดชอบแล้วถึงตาย ไม่ครว้ม
 กลัวเพียงแต่ความขาย หน้ำมนุษย์ หนันนา
 มละประโยชน์ตนตำ เผละทั้งเป็นผล ฯ
- ๓) คนกล้ามิใช่ผู้ ไม่กลัว เลยนา
 คนไม่เกรงกลัวมัว มีดล้า
 ไม่คิดผิดชอบถัว ลงคละ กันแฮ
 หาญห้กคิจักปล้า ปลุกให้เสรีประสงค์ ฯ
- ๔) คงเห็นความกล้าว่า เป็นกลาง
 ในระหว่างธรรมสขวง ขัดสู้
 ไม่กลัวหนึ่งขลาดกลาง กลัวหนึ่ง เกินนา
 หนึ่งไม่หาญหนึ่งผู้ อาจห้าวเกินหาญ ฯ
- ๕) สถานที่ให้เกิดกล้า นับเป็น สองแฮ
 โดยรูปโดยธรรมเห็น เหตุไซ้
 รูปกายล้าสันเอน เอ็บอาบ แรงแฮ
 ม้กจะชวนกล้าได้ กว่าผู้ทรพล ฯ

๑๖. ชนม์สุจริตล้ำ ในจิตร
 มลายหวั่นหวาดเสียวคิด ชักกล้า
 ความรู้จักชอบผิด คิษฐ์
 นำแนะให้กล้าว่า รบสู้สังเวย ฯ
๑๗. เป็ไฉนจะทราบแท้ มูลเหตุ กล้าฤฯ
 บางคาบคนเขลาเพศ ไม่รู้
 ประมาทกิจฤทธิเดช ดุตั้ง กล้าแฮ
 อ้อ, เหตุนี้ของผู้ เรียกไว้ไม่กลัว ฯ
๑๘. ตัวกล้าจริงนั้นข้อม กลัวอาย
 บห่อนเกรงอันตราย สักแต่
 รู้กาลกิจที่หมาย ควรจะ ทำนา
 สำเร็จประโยชน์เกื้อ แก่ผู้ทรงคุณ ฯ
๑๙. ความกล้าจนโลกให้ เป็นสุข
 ความไม่กลัวเกิดทุกข์ กว่า
 ความขลาดอาจก่อยุค เข็ญขึ้น
 คุณโทษธรรมเหล่านี้ แน่แท้พึงเป็น ฯ
๒๐. บางพวกเห็นร้องเรียก ฝืดคือ
 เกะกะว่ากลัวมือ แผลกใช้
 ปากร้ายกระหือรือ เรียกปาก กล้าฤฯ
 หญิงขู่ฆ่ากลัวได้ เรียกกล้าสัตว์ ฯ

- ๑๑ มีอีกทางต่างด้วย ความเปล่ง แปลกธา
 เจก, กุทริเมื่อเข้มแข็ง กุทริกล้า
 รักเกลียดเมื่อเต็มแรง รักเกลียด กล้าแฮ
 กลิ่นจตุณเฉียวจ้า กลิ่นนั้นกล้าไป ๑
- ๑๒ ไขความตามกิดค้น คนเคา ตบึงเฮย
 ผู้แต่งกั้นเอา ถูกแท้
 ทจวิงจะยงเขลา อยู่อีก บ้างแน
 ผู้อ่านวานช่วยแก้ ก่อให้บับรุรณ ๑

